

Státní okresní archiv Klatovy

Cech tkalců a mezuláníků Klatovy

1672–1737

Inventář

EL NAD č.: 2136

AP č.: 614

Eva Havlovičová

Klatovy 2016

OBSAH

Úvod:

I. Vývoj původce archiválií	3
II. Vývoj a dějiny archivního fondu	4
III. Archivní charakteristika archivního fondu	4
IV. Stručný rozbor obsahu archivního fondu	4
V. Záznam o uspořádání archivního fondu a sestavení archivní pomůcky	5
Seznam použitých pramenů a literatury	6

Přílohy:

Seznam použitých zkratk	7
-------------------------	---

Inventární seznam	8
--------------------------	----------

I. Vývoj původce archiválií

Se zakládáním měst ve 13. století úzce souvisel rozvoj řemesel. Zpočátku to byla základní řemesla (např. řezníci, mlynáři, pekaři, sladovníci, ševci, krejčí, hrnčíři, kováři atd.). Postupem času docházelo k různým specializacím a vzniku řady nových řemeslných oborů.

Řemeslníci zakládali bratrstva, která měla náboženský, charitativní i reprezentativní účel. Členové se společně účastnili mší, slavností, pohřbů. Starali se o přestárlé, zchudlé nebo nemocné mistry, podporovali vdovy a sirotky svých bývalých členů. Postupně se bratrstva více soustředila na hospodářské zájmy jednotlivých řemesel. Od 14. století začaly vznikat cechy, jejichž vrchol nastal v 15. a 16. století.

Cech představoval společenstvo řemeslníků stejného či příbuzného oboru, které hájilo práva a zájmy svých členů. Jejich heslem bylo „Amor et paritas“ (Láska a rovnost). Cechy byly podřízeny městské správě, ale současně se řídily svými vlastními právními pravidly, tzv. cechovními artikulemi či statuty. V čele cechu stál cechmistr spolu se staršími spolumistry, kteří byli voleni na cechovních shromážděních. Cechovní majetek se ukládal do cechovní pokladnice (zvané klenot či matka), která byla ozdobena cechovním znakem. Pokladnice zároveň sloužila pro ukládání cechovních artikulí a privilegií, pečeti, cechovního archivu, písemností mistrů i tovaryšů. Příjmy cechu pocházely z různých poplatků (např. za cechovní schůze, za materiál na zhotovení mistrovského kusu, za zápis do register) a z vybraných pokut. Cechy jako organizace dohlížely na kvalitu i kvantitu výrobků, nákup surovin pro výrobu, přísně kontrolovaly dodržení pracovních postupů a určovaly cenu zboží, výši mzdy pro tovaryše, jejich pracovní dobu i nárok na volno. Zajišťovaly výchovu a vzdělání učedníků i tovaryšů, určovaly jejich počet, zakazovaly překupnictví, nekalou soutěž a měly pod kontrolou přijímání nových mistrů.

Obranou cechu před konkurencí byla výsada mílového práva (na míli od města (cca 9 km) nesměl žádný řemeslník vyrábět ani prodávat své výrobky) a cechovní přímus (řemeslo mohlo být vykonáváno, až na pár výjimek, jen v rámci cechu).

Od 17. století dochází k postupnému úpadku celé cechovní soustavy. Ve století 18. začala do cechovního zřízení zasahovat státní moc. Od roku 1708 měla být všechna cechovní statuta potvrzována panovníkem, to se ale příliš nedodržovalo. Důležitým krokem ze strany státu byl Generální cechovní patent pro české země, vydán Karlem VI. 16. listopadu 1731, který nařizoval předložení všech cechovních statut panovníkovi, obecně upravil pracovní podmínky tovaryšů, vymezil postavení mistrů vůči tovaryšům a učedníkům, omezil dosavadní pravomoc a privilegia cechů. Současně byl zřízen úřad cechovního inspektora, který na činnost cechů dohlížel a účastnil se jejich zasedání. Nakonec 5. ledna 1739 byly vydány Generální cechovní artikule, které všechny cechovní předpisy sjednotily. Díky tomu došlo ze strany státu k účinné kontrole a ovlivňování řemeslné výroby.

V 60. a 80. letech 18. století v důsledku rozvoje a zavádění manufakturní výroby došlo k rušení některých cechů. V roce 1765 byl vydán dekret, který opravňoval tovaryše vykonávat řemeslo i bez cechovní příslušnosti, a v roce 1776 došlo k vyhlášení „svobody obchodu a výroby“.

Poslední tečku za cechovní soustavou učinil císař František Josef I. svým císařským patentem č. 227 ř. z., kterým 20. prosince 1859 vydal živnostenský řád s účinností od 1. května 1860. Tento patent sjednotil a uzákonil provozování řemesel i obchodu a všechny dosud platné předpisy byly prohlášeny za zrušené. Tímto řádem byly cechy zrušeny a namísto nich nastoupila živnostenská společenstva, která navázala na činnost cechů i na jejich tradice.

Cech tkalců a mezuláníků v Klatovech byl založen v roce 1580, kdy cech získal první privilegia. Během let ovšem organizovaná činnost cechu pokulhávala, cech svá privilegia ztratil a jeho činnost probíhala velmi živelně. Vše vyústilo v roce 1672, kdy rychtář, purkmistr

a rada města Klatov na žádost cechovních mistrů obnovila činnost cechu a potvrdila mu nové artikule. Z tereziánského katastru je zřejmé, že v Klatovech provozovalo své řemeslo 6 mistrů tkalců.

Pracovní náplní tkalců byla výroba tkanin na tkalcovském stavu. Na tkaní se používal převážně len, dále konopí a ovčí vlna. Pěstování lnu bylo nedílnou součástí každodenního venkovského života, kdy bylo nutné vypěstovat tolik lnu, aby pokryl veškeré potřeby hospodářství a všech členů domácnosti. Dalším materiálem pro tkaní je konopí. Vlákno z konopí je hrubší než lněné a proto se z něj tkalo hrubé plátno na pytle, slavníky a používalo se pro výrobu provazů. Třetím nejpoužívanějším materiálem byla vlna, její základ tvoří rouno, které se spřádalo na příze, nebo se používalo na plst. Vlákna se nejčastěji barvila modře, červeně, hnědě, nebo se nechávala přírodní. Mezulánici oproti tkalcům zanašeli při tkaní bavlněný nebo konopný útek do lněné osnovy, taková látka se nazývala barchet či mezulán.

II. Vývoj a dějiny archivního fondu

K předání cechovních archiválií města Klatov z Archivu města Plzně do Okresního archivu v Klatovech došlo 3. července 1972 pod č. př. 152/1972. Předávací protokol se dochoval, ale bohužel v něm nejsou předávané archiválie rozepsány. K dalšímu předání došlo 18. července 1972 pod č. př. 164/1972, kdy byly do Okresního archivu v Klatovech předány Státním archivem v Plzni dvě listiny z let 1583 a 1683. Původně byly cechovní materiály součástí archivu města Klatovy. Po jejich předání do okresního archivu je v roce 1972 uspořádala Věra Holá

Žádné další záznamy zachycující pohyb, ztrátu či případnou skartaci daného archivního fondu se ve Státním okresním archivu Klatovy nenacházejí.

III. Archivní charakteristika archivního fondu

Dochované archiválie zachycují časové období 1672–1737. Jedná se o cechovní artikule (1672) a o cechovní knihu (zápisy do 1737).

Archiválie jsou psány v češtině, jedná se o 2 úřední knihy. Čitelnost je dobrá, po fyzické stránce jsou archiválie poškozeny prachem a potrhané (viz inventární seznam). Úplnost fondu je torzovitá. Při inventarizaci nebyla provedena vnitřní skartace. Rozsah archivního fondu po zpracování činí 0,04 bm. Tvoří jej 2 inventární čísla.

Původní AF Cechy Klatovy, EL NAD 1454, kde byly zařazeny všechny klatovské cechy, byl přejmenován na AF Cech barvířů Klatovy a vnitřními změnami z něho bylo dále vyčleněno 18 samostatných archivních fondů. AF Cech tkalců a mezulánků Klatovy, EL NAD 2136, vznikl vnitřní změnou č. 16/1454 z 22. dubna 2013, čj. SOAP/040-0315/2013.

IV. Stručný rozbor obsahu archivního fondu

Dochované cechovní artikule (inv. č. 1) vydané 4. dubnu 1672 rychtářem, purkmistrem a radou města Klatov opětovně potvrzují, obnovují a ustanovují cech tkalců a mezulánků v Klatovech. Jsou jimi nahrazeny během let zničené původní artikule z roku 1580. Obsahují celkem 34 bodů, kde jsou popsána pravidla pro příjem a učení učedníků a tovaryšů, pravidla pro prodej zboží na trzích a jarmarcích, ale také pokuty a tresty, které by následovaly po porušení těchto privilegií a při prohřešcích proti slušným mravům. Na konci je další zápis z 18. ledna 1700, kterým se upravují bod 9 a 10. Původně měl tovaryš, který se chtěl stát spolumistrem, zaplatit do pokladnice 2 kopy míšenských a 2 libry vosku. Podle úpravy z roku 1700 se toto pravidlo vztahovalo už jen na syny cechovních mistrů, kteří řemeslo zdědili. Ostatní tovaryši museli složit 6 kop míšenských a 4 libry vosku.

Pamětní kniha cechu (inv. č. 2) sloužila pro různou agendu: pro zápisy o přijetí do cechu, na cechovní výdaje, i na zápisy z cechovních schůzí. Na samém začátku knihy je zápis z 15. května 1672, kde je stvrzena spolupráce mezi cechem koželuhů a cechem tkalců a mezuláníků. Tato spolupráce spočívala v tom, že cech koželuhů umožňoval druhému cechu jít při slavnostních průvodech a procesích pod koželužskou korouhví a používat jejich přikrov při pohřbech, dokud si tkalci a mezuláníci neobstarají své vlastní.

V. Záznam o uspořádání archivního fondu a sestavení archivní pomůcky

Inventarizaci archivního fondu spolu s vypracováním inventáře provedla v roce 2016 ve Státním okresním archivu Klatovy archivářka Eva Havlovičová

Klatovy 7. 4. 2016

.....
Eva Havlovičová

Seznam použitých pramenů a literatury

Prameny

CHALUPA, Aleš, LIŠKOVÁ, Marie, NUHLÍČEK, Josef, RAJTORAL, František. *Tereziánský katastr český, svazek 2.*, Praha : Archivní správa Ministerstva vnitra, 1966.

Literatura

HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, JANÁK, Jan, DOBEŠ, Jan. *Dějiny správy v českých zemích od počátku státu po současnost*. Praha : Lidové noviny, 2005. ISBN 80-7106-709-1.

SÝKOROVÁ, Lenka a kolektiv autorů. *Klatovy*. Praha : Lidové noviny, 2010. ISBN 978-80-7422-018-0.

VANČURA, Jindřich. *Dějiny někdejšího královského města Klatov, 2. část 1. dílu*. Klatovy : 1928–1929.

WINTER, Zikmund. *Dějiny řemesel a obchodu v Čechách v XIV. a v XV. století*. Praha : Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1906.

WINTER, Zikmund. *Řemeslnictvo a živnosti XVI. věku v Čechách (1526–1620)*. Praha : Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1909.

VOLF, Miloslav. *Popis městských archivů v Čechách*. Praha : Zemský národní výbor, 1947.

Věstník městského musea v Klatovech 1882–1908. Klatovy : Správa musejní 1909.

Seznam použitých zkratk

AF	archivní fond
AP	archivní pomůcka
čj.	číslo jednací
č. př.	číslo přírůstkové
EL NAD	evidenční list Národního archivního dědictví
ev. jedn.	evidenční jednotka
inv. č.	inventární číslo
ř. z.	říšský zákoník
sign.	signatura
SOAP	Státní oblastní archiv v Plzni
SOkA	státní okresní archiv
ukn	úřední kniha

INVENTÁRNÍ SEZNAM

Inv. č.	Obsah	Časový rozsah	Evid. jedn. č.
I. Úřední knihy			
1	Cechovní artikule Čes., 26,1 x 37,3 cm, vazba lepenková, velmi poškozená vodou, prachem a potrhaná	1672–1700	ukn1
2	Pamětní kniha nově ustanoveného cechu tkalcovského v Klatovech (zázpisy z cechovních shromáždění, zázpisy o přijetí nových mistrů, učedníků a tovaryšů, cechovní vydání) Čes., 20,5 x 30,2 cm, vazba kožená, poškozená prachem a potrhaná	1672–1737	ukn2

Název archivní pomůcky:	Cech tkalců a mezuláníků Klatovy
Značka archivního fondu:	CTM Klatovy
Časové rozmezí:	1672–1737
Počet evidenčních jednotek:	2 (2 úřední knihy)
Počet inventárních jednotek:	2
Rozsah v bm:	0,04
Stav ke dni:	7. 4. 2016
Zpracovatel archivního fondu:	Eva Havlovičová
Zpracovatel archivní pomůcky:	Eva Havlovičová
Počet stran:	10
Počet exemplářů:	4
Schválil:	Mgr. Pavel Havlovič

dne 7. 4. 2016- čj. SOAP/040-0456/2016